

20.10.2008

Opetushallitus
PL 380 (Kumpulantie 3)
00531 Helsinki

Viite Opetushallituksen lausuntopyyntö 17/421/2008

Lausunto liiketalouden perustutkinnon perusteiden luonnoksesta

Pyydettyä lausuntona Kaupallisen Opetuksen Edistämislitto esittää seuraavassa kannanottonsa laadittuun luonnokseen liiketalouden perustutkinnon perusteista.

Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ammattialan kuvaus ja arvoperusta (9.1)

Luonnoksen kohdassa 9.1 käsitellään virheellisesti liiketalouden ja kaupan alaa, vaikka liiketalouden perustutkinto on Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla ja sen ainoa ammatillinen perustutkinto.

Ammattialan kuvaus kuitenkin sopii hyvin myös tähän oikeaan ammattialaan. Toimintaympäristön suurimmat muutokset aiheutuvat kansainvälistymisestä, sekä tieto- ja viestintätekniikan kehityksestä. Tästä on tultu oikeasuuntaiseen johtopäätökseen, että osamisen on oltava entistä laaja-alaisempaa niin, että tutkinnon suorittanut hallitsee hyvin kokonaisuuksia sekä toiminnan että toimintaympäristön osalta ja hänellä on laajat viestintätaidot.

Arvoperustan kuvauksessa on sama virheellinen ammattialan nimi, joka on korjattava. Arvon käsite tulee selkiyttää, sillä luonnoksessa on käsitelty osittain arvoina arvojen mukaisesta toiminnasta seuraavia tuloksia (esim. hyvä asiakaspalvelu, joka on seurausta asiakaslähtöisyydestä tai empaattisuudesta). Muilta osin arvoperusta on kuvattu asianmukaisesti.

Liiketalouden perustutkinnon tavoitteet (1.1)

Tutkinnon tavoitteet on kuvattu hyvin ja ne ovat linjassa ammattialan kuvauksen kanssa. Tavoitteet ovat ammatillista koulutusta koskevien säädösten mukaisia ja noudattavat Valtioneuvoston sekä Opetusministeriön linjauksia.

Liiketalouden perustutkinnon muodostuminen (1.2)

Kappale on varsin selkiytymätön. Tutkinnon muodostuminen osista ei vastaa edellisessä kappaleessa esitettyjä tutkinnon tavoitteita, eikä myöskään säädöksissä annettuja tavoitteita ammatilliselle koulutukselle. Opetusministeriön ja Valtioneuvoston koulutuspoliittiset linjauksetkaan eivät toteudu.

20.10.2008

Säädösten ja linjausten mukaan tutkinnon tulee tuottaa laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin, tarjota perusammattitaito ja niin laaja osaaminen, että se mahdollistaa työskentelyn vaihtelevissa työtehtävissä, on siirrettävissä työpaikasta toiseen ja tarjoaa pohjan opiskelulle myöhemmällä iällä. Lisäksi saman alan tutkintojen pitäisi muodostaa kokonaisuus tai jatkumo.

Luonnoksen mukaan liiketalouden perustutkinnossa kaikki ammatilliset opinnot ovat koulutusohjelma-/osaamisalakohtaisia. Pakollisten tutkinnon osien sisällöt poikkeavat toisistaan täysin sekä sisällöltään, että laajuudeltaan. Tällöin ei voi puhua merkonomin laaja-alaisista ammatillisista perusvalmiuksista, eikä osaaminen mahdollista työskentelyä vaihtelevissa työtehtävissä. Osaamisesta ei myöskään löydy tutkinnon yhteistä pohjaa myöhempiin opintoihin, joten jatkumoa perustutkinto – ammattitutkinto ei synny.

Asiakaspalvelun ja myynnin koulutusohjelmassa opiskeleva ei opi riittävästi taloushallintoon eikä tietohallintoon liittyviä asioita. Talous- ja toimistopalvelujen koulutusohjelmassa opiskeleva taas ei opi asiakaspalveluun liittyviä taitoja riittävästi. Tieto- ja kirjastopalvelujen koulutusohjelman opiskelija ei opi mitään taloudellisuudesta. Missään koulutusohjelmassa ei opita yrityksen tai organisaation toimintaa kokonaisuutena pakollisissa tai pakollisissa valinnaisissa tutkinnon osissa.

Tutkintoon on saatava koulutusohjelmille yhteinen tutkinnon osa tai osat, joissa opitaan asiakaspalvelua, tietohallintoa, taloushallintoa ja organisaation toimintaa sekä toimintaan vaikuttavia ulkoisia tekijöitä (kansantalouden lainalaisuudet, lain-säädäntö ym.) niin, että opiskelija tai tutkinnonsuorittaja ymmärtää miksi organisaatiossa on toimittava päätettyjen toimintatapojen mukaisesti kun hän suorittaa asiakaspalveluun, toimistopalveluihin tai taloushallintoon liittyvää tehtäväänsä. Tutkinnon osan nimi voisi olla Liiketalous ja laajuus 30 ov.

Kolmessa koulutusohjelmassa on kaikissa eri laajuiset pakolliset ja pakolliset valinnaiset tutkinnon osat, jolloin koulutuksen järjestäminen on todella hankalaa ja tulee nykyistä paljon kalliimmaksi, kun valinnaisopintojakaan ei voi järjestää yhteisinä. Tämä tulee väistämättä vaikuttamaan vähentävästi opiskelijan valinnanmahdollisuuksiin. Tutkinnon rakentuminen osista tulee tässä muodossa vähentämään koulutusohjelmavaihtoehtojen tarjontaa oppilaitoksissa. On käsittääksemme täysin tarpeetonta laatia saman tutkinnon pakolliset ja pakolliset valinnaiset tutkinnon osat näin vaihtelevan laajuisiksi (15 – 30 ov).

Koulutusohjelmien tarjonnan kaventuminen aiheuttaisi koulutusyksiköille kasvavan tarpeen irtisanoa nykyisiä opettajia ja palkata tilalle uusia. Pätevien uusien opettajien rekrytointiin on mahdollisuuksia vain harvoilla alueilla. Yhteisten ammatillisten opintojen väheneminen merkittävästi nykyisestä 40 opintoviikosta aiheuttaa muutoksia myös muiden kuin koulutusohjelmien pääaineiden opettajien tarpeeseen.

Luonnoksen mukainen ratkaisu, jossa koulutusohjelmat ovat kuin eri tutkintoja, edellyttää, että opiskelija valitsee jo ennen opintojen aloittamista koulutusohjelmansa. Tämä on liian suuri vaatimus peruskoulusta suoraan opiskelemaan tulevalle 16-vuotiaalle. Virhevalinnat tulevat lisääntymään ja tällaisessa tutkinnon rakenteessa koulutusohjelmaa vaih-

20.10.2008

tavan on aloitettava opintonsa uudelleen alusta, jolloin opiskeluaajat pitenevät kohtuuttomasti.

Näyttötutkintona suoritettavassa perustutkinnossa tulisi olla mahdollisuus hyödyntää toisen alan perustutkinnon yhteydessä suoritettuja liiketalouden perustutkinnon osia. Tämä ei luonnoksen mukaan olisi mahdollista, jos osat ovat olleet eri koulutusohjelmasta.

Luonnoksesta puuttuu maininta siitä, että opiskelija voisi valita valinnaisiin opintoihinsa toisen koulutusohjelman valinnaisia pakollisia tutkinnon osia sekä oikea tieto siitä, mitä tutkinnon osia näyttötutkinnossa on vähintään suoritettava. Nämä asiat tulee lisätä perusteisiin.

Luonnoksen näyttötutkinnon sääntöjen mukaan Asiakaspalvelun ja myynnin osaamisalalla tutkinnonsuorittajan on suoritettava tutkinnon osia vähintään 60 opintoviikkoa vastaava määrä, Talous- ja toimistopalvelujen osaamisalalla vähintään 50 ov ja Tieto- ja kirjastopalvelujen osaamisalalla vähintään 90 opintoviikkoa vastaava määrä. Suunnittelutyö on jäänyt tältä osin kesken.

Valinnaisiin ammatillisiin opintoihin voi ammatillisessa peruskoulutuksessa valita tutkinnon osia myös muista ammatillisista tutkinnoista, jos tämä ei vähennä tutkinnon tuottamaa ammattipätevyyttä. Luonnoksen valinnaisuussäännöt mahdollistavat tutkinnon osien valitsemisen jopa 30 ov:n laajuudelta mistä tahansa toisen alan tutkinnosta, jolloin ammatillisia oman alan tutkinnon osia suoritetaan 60 ov. Toisaalta näyttötutkinnossa tämä ei ole mahdollista, joten jos siinä vaaditaan suoritukset ammatillisista tutkinnon osista 80 opintoviikkoa vastaavasta määrästä, on tutkintojen tuottamassa ammattitaidossa niin suuri ero, että onko kyseessä enää sama tutkinto?

Tutkinnon osia voi sisällyttää Liiketalouden perustutkintoon myös ammatti- ja erikoisammattitutkinnoista. Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen osilla ei ole määriteltyjä laajuuksia, joten nykyisillä tiedoilla on mahdotonta sanoa, kuinka suuri osa ammatillisen perustutkinnon ammatillisista valinnaisista tutkinnon osista niillä voidaan kattaa.

Tarvitaan päätös siitä, kuinka monta opintoviikkoa valinnaisia tutkinnon opintoja ammatti- tai erikoisammattitutkinnon yksi osa voi korvata.

Tutkinnon muodostumisessa olisi mielestämme lisäksi pitänyt kertoa, että tietorakenteet ovat usein kumuloituvia niin, että koulutuksen järjestäjän tulee opetussuunnitelmassaan päättää, mitä aiemmin hankittua osaamista vaaditaan opiskelijalta, joka aikoo suorittaa vain yhden tutkinnon osan ammatillisessa peruskoulutuksessa.

Ammatilliset tutkinnon osat (4)

Ammatillisen peruskoulutuksen tulee perusammattitaidon lisäksi tarjota opiskelijalle niin laaja osaaminen, että se mahdollistaa työskentelyn vaihtelevissa työtehtävissä, on siirrettävissä työpaikasta toiseen, ja että se tarjoaa pohjan opiskelulle myöhemmällä iällä.

20.10.2008

Jo aiemmin viittasimme siihen, että eri koulutusohjelmissa/osaamisaloilla ammatillinen perusosaaminen jää erittäin ohueksi. Yrityksen toiminnasta ei synny kokonaiskuvaa, kun aihealue esiintyy suunnitelmissa vain osittain ja on pirstottu eri tutkinnon osiin.

Muutenkin tutkinnon osien välinen sisällön koordinointi on puutteellista. Esimerkiksi talous- ja toimistopalvelujen koulutusohjelmassa/osaamisalalla toistuvat samat tavoitteet kolmessa pakollisessa valinnaisessa tutkinnon osassa, joista opiskelija voi valita kaksi. Samoin päällekkäisyyttä on pakollisessa Asiakaspalvelun tutkinnon osassa ja pakollisessa valinnaisessa osassa Kaupan palvelu ja myynti. Opiskelija siis opiskelee samat asiat kahteen kertaan ja ne myös arvioidaan kahdesti.

Luonnos on myös tämän osion kohdalta keskeneräinen. Joistakin tutkinnon osista puuttuvat keskeiset sisällöt, ammattitaitovaatimukset ja arviointikriteerit kokonaan. Niiden osalta on kannan ottaminen siis mahdotonta.

Tieto- ja kirjastopalvelujen koulutusohjelma ei näiden suunnitelmien mukaan vastaa osaamistavoitteiltaan liiketalouden perustutkintoa. Kuitenkin alalla tarvitaan myös organisaation toiminnan ja toimintaympäristön sekä taloudellisen toiminnan tuntemista. Toiminta vastaa monilta osin julkishallinnon organisaatioiden ja yritystenkin toimintaa.

Tutkinnon osien nimet eivät useissa tapauksissa vastaa lainkaan niiden osaamistavoitteita, esimerkiksi ”Tekstinkäsittelyn erikoistoimintojen käyttäminen” –tutkinnon osan tavoitteet ovat paljon laajemmat sisältäen monen muunkin sovellusohjelman hallinnan. Samoin on tilanne tutkinnon osan Kirjanpito osalta, kun sisältö on paljolti muuta kuin kirjanpitoa.

Kaikkiin koulutusohjelmiin / osaamisaloihin tulisi sisällyttää sopivaan tutkinnon osaan työmenetelmänä projektissa työskentelyn ja projektin hallinnan osaaminen, koska tätä työskentelytapaa käytetään yleisesti työelämässä.

Ammatillisten valinnaisten tutkinnon osien opintoviikkomäärä on lähes kaikissa tapauksissa liian suuri arvioitavaan osaamiseen tai siihen johtaviin opintoihin nähden.

Uutta kolmiulotteista kuvaamistapaa - Tiedot, Taidot ja Pätevyys (KSC) pitäisi käyttää arviointikriteereissä luonnosta kurinalaisemmin. Perusteiden luonnoksessa on erityisesti arvioinnin kohteissa 3. Työn perustana olevan tiedon hallinta (Tiedot) ja 1. Työprosessien hallinta (Pätevyys) selvää päällekkäisyyttä, joka vaikeuttaa arviointia. Tiedot tulisi esittää yksinkertaisemmin ilman että mukaan tuodaan työprosessi, joka on jo arvioitavana kohdassa 1. Työprosessien hallinta esitetyissä arviointikriteereissä. Lisäksi työn perustana olevat tiedot pitäisi esittää niin, että kaikki tarvittava peruskoulun oppimäärän jälkeen tulee esiin.

Perustutkinnoille on säädetty yleinen jatko-opintokelpoisuus, johon tarvittava todellinen osaaminen ei synny pelkästään ammattitaitoa täydentävillä tutkinnon osilla (Yhteiset opinnot). Siksi olisi erityisen tärkeää, että ammatillisten tutkinnon osien arviointikriteereissä kirjoitettaisiin selkeästi auki kaikki työn perustana oleva tieto, joka tarvitaan peruskoulun oppimäärän lisäksi.

20.10.2008

Arviointikriteerit sisältävät käsitteitä, jotka eivät ole selviä kenellekään alalla. Esim. Mitä tarkoitetaan käsitteellä ”taloudellisen toiminnan tietopohja”? Uudet käsitteet on määriteltävä.

Ammattitaitoa täydentävät tutkinnon osat (5)

Ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen tulee sisältää **ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia** ja ammattitaitoa täydentäviä opintoja (yhteiset opinnot).

Nämä pakolliset yhteiset opinnot ovat peruskoulun oppimäärän päälle rakentuvia opintoja, jotka ovat välttämättömiä ennen monia ammatillisia opintoja. Siksi kritisoimme otsikkoa, jossa tuodaan esiin vain täydentävä rooli ikään kuin opinnot kannattaisi opiskella vasta ammatillisten opintojen jälkeen.

Ennen näitä opintoja peruskoulupohjainen opiskelija ei ole alkuunkaan samalla viivalla lukion käyneen tai toisen perustutkinnon suorittaneen opiskelijan kanssa, joten opinnot kannattaa suunnata opintopolulle sisältöjen vaatimassa järjestyksessä.

Yhteenveto Tutkintojen perusteiden uudistaminen vastaa hyvin siihen tarpeeseen, että ammatillisiin perustutkintoihin on tuotu ammattiosaamisen näytöt. Uudistus vastaa myös tarpeeseen suorittaa tutkinto osa kerrallaan ja työllistyä tai vaihtaa ammattia. Joustavuus on tervetullutta erityisesti siksi, että tutkintojen osaamisvaatimukset voidaan pitää työelämän ja jatko-opintojen edellyttämällä tasolla ja saada silti koulutettua koko ikäluokka työelämään.

Liiketalouden perustutkinnon osalta tutkinnon perusteiden luonnos on valitettavan keskeneräinen ja sen lisäksi suuri ongelma on ammatillisten yhteisten tutkinnon osien ja siihen liittyen laaja-alaisen ammattiosaamisen puuttuminen. Edelleen on puute, ettei todellista jatko-opintokelpoisuutta synny näillä suorituksilla. Työn perustana olevan tiedon kirjoittaminen perusteisiin selkeästi lisääisi oppilaitoskohtaisten opetussuunnitelmien yhtenäisyyttä ja jatko-opintovalmiudet parantaisivat koulutuksen vetovoimaa.

Helsingissä 7.10.2008

Kaupallisen Opetuksen Edistämislitto – Förbundet för främjande av merkantil undervisning ry

Kaarina Dromberg
hallituksen puheenjohtaja

Ritva Saastamoinen
toiminnanjohtaja